

GÜVENLİK NEDENİYLE KIRSAL BÖLGELERDEN VAN ŞEHİR MERKEZİNE GÖÇ ETMEK ZORUNDA KALAN GÖÇMENLERDE DEPRESYON YAYGINLIĞI

Dr. Hayrettin KARA*, Dr. M. Yücel AĞARGÜN*, Dr. Nevzat AKMAN**,
Dr. Hasan BİLGİN*, Dr. Fevzi KINCİR*

* Y. Yıl Üniversitesi Tıp Fak. Psikiyatri Bölümü, ** Y. Yıl Üniversitesi Tıp Fak. Halk Sağlığı Bölümü

ÖZET

Göçle ilgili yapılan çalışmaların hemen tümünde göçmenler ve mülteciler arasında ruhsal bozuklukların yaygınlığı yerleşik popülasyona göre daha yüksek bulunmuştur. Göçe zorlayan nedenler, göç süresi, göç sonrası sorunlar karmaşık bir etkileşim içinde ruhsal sağlığı olumsuz olarak etkilemektedir. Özellikle son bir yıldır güvenlik nedeniyle kırsal bölgelerden Van il merkezine yaygın ve kitlesel göçler gerçekleşmektedir. Bu çalışmada yaşayageldikleri bölgelerden ayrılıp Van il merkezine yerleşmek zorunda kalan göçmenlerde depresyon yaygınlığı araştırılmıştır. Bu amaçla, değişik yerleşim bölgelerinde yaşayan ve rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenen 122 göçmenle DIS kullanılarak görüşülmüştür. Ayrıca göçmenlere, göçün ruhsal yaşantıları üzerindeki etkisini anlamaya yönelik olarak oluşturulan bir anket uygulanmıştır. Çalışma sonunda göçmenlerde depresyon yaygınlığı % 29.5 olarak saptanmıştır. Depresyon yaygınlığı erkeklerde kadınlara oranla belirgin düzeyde daha yüksek bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, yaygınlık, depresyon.

SUMMARY

The Prevalence of Depression Among Immigrants Who To Immigrate From Country To The Center of Van Because of Safety Problems.

In almost all the studies made about immigration it has been found out that the rates of mental problems are more common among the immigrants and refugees than the living inhabitants of the region. The reasons of migration, the events that take place during the migration, the problems that arise after migration have negative influences on the mental health with a complicated interaction. Especially, during the last year widespread immigrations have taken place from the country villages to the center of Van because of safety problems. In this study depression prevalence has been investigated among the immigrants who to leave their homeland and settle in the center of Van. To achieve this aim, 122 immigrants who have been living in different regions and who had been chosen at random by an exemplary method., have interviewed using DIS. Besides, in order to get enough knowledge about the influences of migration on their mental life, a questionnaire has been applied on the immigrants. Consuently, the depression prevalence was found predominantly higher in men than in women.

Key Words: Migration, prevalence, depression.

GİRİŞ

Göç ile ruhsal sağlık arasında bir ilişki olup olmadığı eğer varsa bu ilişkinin belirleyenlerinin neler

olduğu yüzyıl başından bu yana merak ve araştırma konusu olmuştur. Konuyla ilgili ilk çalışmalarda (1,2) göçe zorlanan mültecilerde ruhsal bozukluk

Haberleşme Adresi: Yrd. Doç. Dr. Hayrettin KARA, Y. Yıl Üniversitesi Tıp Fak. Psikiyatri Bölümü, VAN.

* III. Sosyal Psikiyatri Sempozyumu'nda (17-20 Nisan 1996, Çanakkale) sunulmuştur.

oranlarının yüksek olduğu bildirilmiştir. II. Dünya savaşından sonra yapılan birçok çalışmada mülteciler, savaş tutsakları, toplama kamplarında yaşamış olanlarda depresyon, anksiyete ve somatik semptom yaygınlığı çok yüksek bulunmuştur (2-6). Çalışmalar göçün diğer psikiyatrik bozukluklar yanında depresyon için de çok önemli bir risk etkeni olduğunu göstermektedir. Göç ve depresyon ilişkisini araştıran çalışmaların bir kısmı ölçeklerle semptom taraması, bir kısmı klinik araştırmalar, bir kısmı da bozukluk düzeyinde yaygınlık araştırmaları şeklindedir. Ölçeklerle yapılan ve göçmenlerde depressif belirtilerin yaygın olduğunu bildiren birçok çalışma vardır (7-10). Bir çalışmada (11) toplum sağlık merkezlerine başvuran mültecilerin % 73.3 ünde major depresyon saptamışlardır. Yine Kinzie ve ark. (12,13) ve Molicca ve ark. (14) gibi araştırmacıların yaptıkları klinik çalışmalarda psikiyatri kliniklerine başvuran göçmenlerin en sık aldıkları tanının depresyon olduğu bildirilmektedir. Pope ve ark. (15), yaptıkları çalışmada bipolar mizaç bozukluğu tanısı almış hastalarda göçmen olma oranının çok yüksek (%21) olduğunu bildirmişlerdir. Grove ve ark. 'nın (16) çalışmasında ise bir önceki çalışmanın sonuçları doğrulanmamış buna karşılık unipolar depresyonlu hastalarda göçmen olma oranını yüksek bulmuşlardır. Göçmenlerde depressif semptomların taranmasına yönelik çok sayıda araştırma olmasına karşın depresyon yaygınlığını araştıran pek az çalışma vardır. Bunlardan birinde Westermeyer (17), Amerika Birleşik Devletlerine göçetmiş Hmong mültecileri arasında depresyon yaygınlığını % 7 olarak bulmuştur. Bu çalışmada hastaların % 31 'i kronik uyum bozukluğu tanısı almıştır. Hinton (8) ve ark. ise Vietnamlı mültecilerde major depresyon yaygınlığını % 5.5 olarak saptamışlardır. Weine ve ark. (19), Bosna'daki etnik temizlikten kaçarak Amerika Birleşik Devletlerine yerleşen Bosnalı mültecilerde % 35 oranında da depresyon saptamışlardır.

Göçmenler üzerine yapılan bu çalışmaları tartışılması gereken iki noktayı gözönünde bulundurarak değerlendirmek gerekmektedir. Bunlardan birincisi göçmen toplulukların, çalışmaların sonuçlarını karşılaştırmayı neredeyse olanaksız kılacak çok yönlü farklılıklar içermesidir. Bu fark-

lılıklar özellikle göç nedeni, göç süreci ve göç öncesi kültürel yapı alanlarında belirginleşmektedir. İkinci nokta ise Avrupa-Amerikan kültürü temelinde geliştirilmiş ölçek ve tanısal görüşme çözümlerinin geçerlilik sorunudur. Bu sorun Amerika Birleşik Devletlerinde mültecilerle yapılan çalışmalarda tartışılmıştır. Bu tartışmalarda Avrupa-Amerikan ölçek ve yapılandırılmış tanısal görüşme tekniklerinin mültecilere uygulanmasının birçok riskler içerdiği çünkü mültecilerin kültürel yapılarına bağlı olarak hastalıklarını yaşamada, ifade etmede ve kavramlaştırma Amerika'lılardan çok farklı yollar kullandıkları öne sürülmüştür (20,33). Bazı yazarlar farklı kültürlerdeki ruhsal bozuklukları araştırmak için Avrupa-Amerikan araştırmalarında standartlaşmaya başlamış ölçeklerin kullanılmaya çalışılması yerine farklı bir yaklaşım geliştirmenin gerekli olduğunu belirtmektedirler. Bu yaklaşıma göre hastalığın o kültürde nasıl kavramsallaştırıldığı çok dikkatli bir şekilde ortaya konmalı ve bu hastalıkları ölçmek için geliştirilecek itemler kültürel olarak uygun bir dil zemininde ifade edilmelidir (24-27).

MATERYAL VE METOD

Çalışma Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri kliniği ekibi tarafından Ekim 1995-Şubat 1996 tarihleri arasında göçmenlerin yaşadıkları üç ayrı yerleşim biriminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini oluşturan göçmenler özellikle Hakkari kırsalından 1995'in son aylarında toplu olarak Van kent merkezine göç etmişlerdir. Göçmenlerin bir bölümü kentteki akrabalarının yanına sığınmış, bir bölümü de kent çevresindeki toplu yerleşim alanlarına yerleştirilmiştir. Çalışma üç ayrı toplu yerleşim birimindeki göçmenlerle iki psikiyatri uzmanı, bir halk sağlığı uzmanı, iki psikiyatri asistanı ve bir psikiyatri hemşiresinden oluşan bir ekip tarafından bizzat yaşadıkları yerleşim alanlarında görüşülerek gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesi diğerleri yanında bizi en çok düşündüren sorunlar güven ve dil sorunlarıydı. Çünkü yıllardır süregelen içinde yaşadıkları güvensizlik ortamı, göçmenlerin çevrelerine karşı kuşkucu bir tutum geliştirmelerine yol açmıştır. Bu sorunun aşılmasında, araştırma ekibinin daha önce göçmenlerin genel sağlık sorunlarına yönelik oluşturulan gönüllü sağlık etkinliklerine katılmış olmalarının büyük katkısı

olmuştur. Genel tıbbi hastalıkların muayene ve tedavi sürecinde çalışma ekibi ve göçmenler arasında gerçekleşen etkileşim bize güvenilir bilgiler edinebileceğimiz bir güven ortamı sağlamıştır. Çalışmanın uygulanmasında karşılaştığımız bir diğer önemli güçlükte dil sorunuymdu. Zira erkek göçmenlerin tümünün Türkçe bilmelerine karşın kadın göçmenlerin büyük bir bölümü hemen hiç Türkçe bilmiyordu. Kadın göçmenlerle görüşmeler iyi düzeyde kürtçe bilen bir psikiyatri hemşiresi aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Çalışma kümeleme ve rastlantısal örnekleme yöntemiyle saptanan 15 yaşın üzerindeki 53 kadın ve 69 erkek göçmenle sosyodemografik bilgi formu ve Tanı Koydurucu Görüşme Ölçeği (DIS) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. DIS, Robins ve arkadaşlarınca (28), DSM III, RDC (Research Diagnostic Criteria) ve Feighner tanı ölçütleri esas alınarak epidemiyolojik araştırmalarda kullanılmak üzere geliştirilen yapısallaştırılmış bir görüşme ölçeğidir. Verilerin analizi SPSS (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Program Paketi, Ver 5.01) kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

BULGULAR

Toplam 122 göçmendenden oluşan araştırma örnekleminin 69 tanesi (%56.6) erkek ve 53 tanesi (%43.6) kadındır. Erkeklerin yaş ortalaması 32.1 14.4 ve kadınların yaş ortalaması 32.5 14.3 olup yaş or-

talaması açısından erkek ve kadınlar açısından bir fark yoktur. Medeni durum açısından örneklemin 91'i evli (%74.6), 24'ü bekar (%19.7) ve 7'si dul (%5.7) dur. Eğitim durumu açısından bakıldığında örnekleimde okur yazar olmayanların sayısı 72 (%59), ilkokul mezunu sayısı 46(%37.7), ortaokul mezunu sayısı 1 (%0.8), lise mezunu sayısı 3 (%2.5) tür. Eğitim düzeyi açısından erkek ve kadın grup arasında belirgin bir fark vardır. Erkeklerde okur yazar olmayanların sayısı 26 (%38.4) iken bu sayı kadınlarda 46'dır (%86.5) dır ($x^2=28.17$, $p<0.001$).

Bu çalışmada toplam 122 göçmenin 36 (%29.5) tanesinde depresyon saptanmıştır. Her iki cins arasında depresyonun varlığı açısından anlamlı düzeyde fark vardır. Depresyon erkeklerde kadınlara oranla belirgin derecede daha yüksektir. Toplam 69 erkek göçmenin 26 tanesinde (%37.6) depresyon saptanmasına karşın 53 kadın göçmenin yalnızca 10 tanesinde (%18.8) depresyon tanısı konmuştur. Bu fark istatistiki açıdan anlamlı düzeydedir ($x^2=5.10$, $p=0.023$). Tek tek depressif semptomlar açısından değerlendirildiğinde göçmenlerde en sık rastlanan belirtiler yorgunluk (%52.6), uyku bozukluğu (%47.5), depressif duygulanım (%47.5) ve ilgi azalması (%36.9) dır. Tablo 1'de depressif semptomların yaygınlığı ve erkek ve kadınlar arasındaki dağılımı gösterilmiştir.

TABLO 1. Erkek ve kadın göçmenlerde depressif belirtilerin dağılımı.

Depresif belirtiler	Erkek (69)		Kadın (53)		Toplam (122)		Analiz
	N	%	N	%	N	%	
Depresif duygulanım	38	55	20	37.7	58	47.5	ad*
İlgi azalması	32	46.3	13	24.5	45	36.9	$x^2=6.1, 1, p=0.013$
değersizlik duygusu	29	42	11	20.7	40	32.8	$x^2=6.15, 1, p=0.013$
İştah değişimi	21	30.4	14	26.4	35	28.7	ad
uyku bozukluğu	37	53.6	21	39.6	58	47.5	ad
yorgunluk hissi	42	60.8	22	41.5	64	52.2	$x^2=6.50, 1, p=0.033$
dikkatini toplayamama	16	23.1	13	24.5	29	23.8	ad
ölüm düşünceleri	26	37.6	10	18.8	36	29.5	$x^2=5.10, 1, p=0.023$

* anlamlı değil

TARTIŞMA

DIS kullanılarak yapılan bu çalışmada güvenlik nedeniyle kırsal bölgelerden Van il merkezine göç etmek zorunda kalan bireylerde depresyon yaygınlığı % 29,5 olarak saptanmıştır. Bu oran aynı gerekçelerle göçetmiş Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki tüm göçmenler için geçerli olmayabilir. Bizim araştırdığımız topluluk yaşadıkları bölgeleri çok kısa bir sürede terk etmek zorunda kalan ve toplu olarak önce çadırlara daha sonra da barakalara yerleştirilen göçmenlerdir. Bütün bölgede olduğu gibi, Van ilinde de göçmenlerin sayısı konusunda elde kesin rakamlar yoktur. Bununla beraber, bizim araştırdığımız topluluk gibi kısa sürede göç etmek zorunda kalıp toplu yerleşim alanlarına yerleştirilen göçmenler bölgedeki tüm göçmenlerin oldukça küçük bir bölümüdür. Ülkemizde göçmenlerde depresyon yaygınlığını saptamaya yönelik daha önce herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Bununla beraber değişik kentsel ve kırsal bölgelerde farklı yöntemlerle yapılmış genel popülasyonda depresyonun yaygınlığını saptamaya yönelik birçok çalışma vardır. DIS kullanılarak yapılan son üç epidemiyolojik çalışmada depresyon yaygınlığı için % 9,2 ile % 108 arasında değişen değerler bildirilmiştir (29-31). Bizim çalışmamızda elde edilen sonucun bu değerlerden belirgin derecede daha yüksek olması göç öncesi, göç süreci ve göç sonrası yaşanan travmatize edici olayların ve yeni oluşan koşulların göçmenlerin ruhsal durumlarını ne denli etkilediğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Dünyadaki göç çalışmaları genel olarak; 1- daha çok Asya ve Afrika ülkelerinden ekonomik nedenlerle Avrupa'ya göç -2- daha çok Güneydoğu Asya'dan savaş nedeniyle Amerika'ya göç üzerinden yoğunlaşmıştır. Bizim incelediğimiz göç olgusu temelde yukarıda sözü edilen her iki göç türünde benzerlikle beraber göç sürecinin ve yaşam olaylarının niteliği açısından ikinci gruba daha yakındır. Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan Vietnamlı mültecilerde ölçeklerle yapılan toplum çalışmalarında depressif semptomların yaygınlığı yüksek bulunmuştur (7,8). Klinik çalışmalarında da mültecilerde depresyon yaygınlığı yüksek bulunmuştur. Kroll (11) ve ark. toplum sağlık merkezlerine baş-

vuran Güneydoğu Asyalı mültecilerin % 73,3 'ünde major depresyon saptamışlardır. Lin (32) ve ark. da genel tıp merkezlerine başvuran Vietnamlı mültecilerin yaklaşık yarısında major depresyon saptamışlardır. Klinik düzeydeki bir diğer çalışmada da psikiyatri kliniklerine başvuran mültecilerin en sık aldıkları tanıların depresyon, posttravmatik stres bozukluğu, anksiyete bozuklukları olduğu belirtilmektedir (12,14). Hem ölçeklerle yapılan ana çalışmaları hem de klinik çalışmalar depresyonun mültecilerde önemli bir ruhsal sorun olduğuna işaret etmektedir. Bununla beraber bu çalışmalar mültecilerde depresyonun yaygınlığı konusunda birşey söylememize izin vermemektedir. Mültecilerde ruhsal bozuklukların yaygınlığının araştırıldığı az sayıda da olsa çalışmalar vardır. Hinton ve ark (18) tarafından yapılan bir yaygınlık çalışmasında Vietnam'lı mültecilerde % 8,5 oranında uyum bozukluğu ve % 5,5 oranında major depresyon saptanmıştır. Westermeyer (17), Amerika Birleşik Devletleri'ne 7 yıl önce sığınmış Hmong mültecileri arasında psikiyatrik bozuklukların yaygınlığını araştırdığı çalışmasında toplam 97 mültecinin % 7'sinde major depresyon olmak üzere % 43'ünde en az bir psikiyatrik bozukluk saptanmıştır. Yalnız bu çalışmada dikkati çeken bir nokta psikiyatrik bozukluk tanısı alan hastaların % 31'inin DSM III sınıflamasında yer almayan kronik uyum bozukluğu tanısı almalarıdır. Göçten 7 yıl sonra mültecilerin bu kadar yüksek oranda daha çok depresif semptomların tabloya hakim olduğu uyum bozukluğu tanısı almaları ilginçtir. Weine ve ark. (19), Bosna'daki etnik temizlikten kaçarak Amerika Birleşik Devletlerine yerleşen 20 Bosnalı mülteçide % 65 oranında travma sonrası stres bozukluğu ve % 35 oranında depresyon saptamışlardır. Örnekleme çok küçük olmakla beraber bu çalışmadaki travma sonrası stres bozukluğu yanında depresyon oranının yüksekliği de dikkat çekicidir. Değişik oranlarda belirtilmekle beraber bütün bu çalışmaların ortak sonucu göçmenlerde ve mültecilerde depresyonun belirti ya da bozukluk düzeyinde yaygın bir ruhsal sorun olduğu yönündedir. Bizim çalışmamızda da göçmenlerde depresyon yaygınlığı belirgin düzeyde yüksek bulunmuştur. Brown ve Harris (33), depresyonun başlangıcıyla yaşam streslerinin ilişkisini araştırdıkları çalışmalarında

kayıpla ilişkili altı tip yaşam olayı tanımlamışlardır.

- 1) ölüm,
- 2) ayrılık,
- 3) iş kaybı,
- 4) ekonomik kayıp,
- 5) fiziksel sağlığın kaybı,
- 6) değer verilen fikirlerin kaybı.

Bu kayıplardan herhangi birinin varlığı klinik depresyonla ilişkili bulunmuştur. Bu açıdan bakıldığında araştırdığımız göçmenler hemen tüm kategorilerde kayıplara uğramışlardır. Yaşayageldikleri sosyal yapı hızla çözülmüş, doğal çevrelerinden ayrılmak zorunda kalmışlar, işlerini kaybetmişler, en basit ihtiyaçlarını karşılayamayacak düzeyde ekonomik durumları kötüleşmiş, kötü koşullardan dolayı fiziksel sağlıkları bozulmuş ve kendilerini tanımladıkları aşiret değerlerinde hızlı bir çözülme olmuştur. Can güvenliği olmayan bölgelerde yıllar boyu süren korku ve endişeli yaşam sürecinin sonucuna göçle birlikte bu kayıpların da eklendiği göz önüne alınırsa göçmenlerdeki depresyon yaygınlığı şaşırtıcı olmayacaktır. Erkeklerde depresyon yaygınlığının kadınlara göre belirgin olarak yüksek bulunmasının da sosyal değişim ve yaşam olayları ekseninde de-

ğerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Göçmenler kimlik algılarını, kişiler arası ilişkiler, sosyal rolleri güçlü bir şekilde belirleyen bir aşiret kültürü içinde yaşamaktadırlar. Fakat göçle birlikte bu sosyokültürel dokuda önemli bir çözülme olmuş ve bu çözülmenin olumsuz sonuçlarından erkekler daha fazla etkilenmişlerdir. Çünkü aşiret kültürü içinde baskın ve egemen sosyal roller üstlenen erkekler bütün bu travmatize edici süreç sonunda kendilerini "çaresiz, zavallı ve utandırılmış" hissettikleri bir koluma düşmüşlerdir. Kadınlar ise daha önceki sosyokültürel yapı içinde kendilerine zaten edilgen bir rol biçildiği ve kendilerinden birçok alanda sorumluluk beklenmediği için bu süreç onlar için erkekler kadar örseleyici olmamıştır. Bir bakıma erkekler, ne başedebildikleri ne de kaçabildikleri bu yoğun stress yüklü yaşantılar sonunda, aşiret kültürünün kendilerine bir ayrıcalıklı gibi yüklediği rollerin bedelini depresyon olarak ödemişlerdir. Özellikle ölümle ilgili düşüncelerin ve değersizlik düşüncelerinin erkeklerde kadınlara göre belirgin düzeyde daha fazla bulunmasında bu sosyokültürel çözülmeye ilişkili olduğunu düşünüyoruz. Göçmenlerle aynı sosyokültürel yapıya sahip ama göç etmek zorunda kalmamış bireylerde yapılacak benzeri bir çalışmanın göç, kültür ve ruhsal sağlık arasındaki ilişkilerin aydınlatılmasına çok değerli katkıları olacaktır.

KAYNAKLAR

1. Odegaard O. Emigration and Insanity. Acta Psychiatr Scand 1932; 4: 97-104.
2. Eitinger L. The incidence of mental disease among refugees in Norway. Journal of Mental Science 1959; 105: 236-38.
3. Pederson S. Psychopathological reactions to extreme social displacements (refugee neurosis). Psychoanal Rev 1949; 36: 344-54.
4. Tyhurst L. Displacement and migration: a study in social psychiatry. Am J Psychiatry 1951; 107: 561-8.
5. Niderland WG. Psychiatric disorders among persecution victims. J Nerv Ment Dis 1964; 139: 458-74.
6. Sigal JJ. Second -generation effects of massive psychic trauma. Int Psychiatry Clin 1971; 8: 55-65.
7. Lin KM, Tazuma L, Masuda M. Adaptational problems of Vietnamese refugees, I: health and mental health status. Arch Gen Psychiatry 1979; 36: 955-61.
8. Felsman JK, Leong FTL, Johnson MC, Felsman IC. Estimates of psychological distress among Vietnamese refugees: Adolescents unaccompanied minors, and young adults. Soc Sci Med 1990; 31: 1251-6.
9. Westermeyer J, Vang TF, Neider J. Symptom change over time among Hmong refugees: psychiatric patients versus nonpatients Psychopathology 1984; 17: 168-77.
10. Charron DW, Ness RC. Emotional distress among Vietnamese adolescents: a statewide survey. J Refugee Resettlement 1981; 1: 1981; 1: 7-15.

11. Kroll JD, Habenicht M et al. Depression and Posttraumatic Stress Disorder in Southeast Asian Refugees. *Am J Psychiatry* 1986;146: 1592-1597.
12. Kinzie JD, Tran KA, Breckenridge A, Bloom JD. An Indochinese refugee psychiatric clinic: Culturally accepted treatment approaches. *Am J Psychiatry* 1980;137: 1429-32.
13. Kinzie JD, Boehnlein JK, Leugn P, Moore L, RDiley C, Simth D. The prevalence of posttraumatic stress disorder and its clinical significance among Southeast Asian refugees. *Am J Psychiatry* 1990; 147: 913-7.
14. Mollica RF, Wyshak G, LAvelle J. The psychosocial impact of war trauma and torture on Southeast Asian refugees. *Am J Psychiatry* 1987; 144: 1567-72.
15. Pope HG, Ionescu -Pioggia M, Yurgelun -Todd D. Migration and manic -depressive illness. *Compr Psychiatry* 1983; 24: 158-65.
16. Grove W, Clayton PJ, Endicott RMA, Hirshfeld, Andreasen NC, Klerman GI. Immigration and major affective disorder. *Acta Psychiatr Scand* 1986; 74: 548-52.
17. Westermeyer J, DSM III Psychiatric Disorders Among Hmong Refugees in the United States: A Point Prevalence Study. *Am Psychiatry* 1988; 145: 197-202.
18. Hintun L, Chen J, Du N, et al. DSM III R Disorders in Vietnamese Refugees. Prevalence and Correlates. *J Nerv Ment Dis* 1993; 181: 113-22.
19. Weine S, Becker D, McGlashan T et al. Psychiatric Consequences of "Ethnic Cleansing". Clinical Assessments and Trauma Testimonies of Newly Resttled Bosnian Refugees. *Am J Psychiatry* 1995; 152: 536-42.
20. Kleinman A. Patients and Healers in the context of culture. University of California Press: Berkeley 1980.
21. Kleinman A, Good BJ. Culture and Depression. Studies in the Anthropology and cross-cultural Psychiatry of affect and Disorder. University of California Press: Berkeley 1985.
22. Tseng WS. The nature of somatic complaints among psychiatric patients: the Chinese Case. *Comparative Psychiatry* 1975; 16: 237-45.
23. Yap PM. Phenomenology of affective disorders in Chinese and other cultures. In: Reuck AV, Poreter R., eds. *Trans-cultural Psychiatry* Churchill, London 1965: 84-108.
24. Obeysekere G. Depression, Buddhism and the work of culture. In: Kleinman A, and Good BJ, eds. *Culture and depression*. University of California Press: Berkeley 1985: 134-52.
25. Kinzie JD, Manson SM. Five years' experience with Indochinese refugee psychiatric patients. *Journal Operational Psychiatry* 1983; 14: 105-11.
26. Beiser M, Ravel JL, Collomb H, Egelhoff C. Assessing psychiatric disorder among the Serer of Senegal. *Journal of Nervous and Mental Disease* 1972; 154: 141-151.
27. Beiser M, Benfari RC, Collomb H et al. Measuring psychoneurotic behavior in cross-cultural surveys. *Journal of Nervous and Mental Disease* 1976; 163: 10-23.
28. Robins LN- Helze JE, Croughan et al. NIMH Diagnostic Interview Schedule, It's history, characteristics and validity. *Arch Gen Psychiatry* 1981; 38: 381-8.
29. Güleç C. Affektif bozuklukların yaygınlığı ve bu konudaki tutumlar üzerine sağlık örgütlenişinin etkisini araştıran bir çalışma. Doçentlik tezi. HÜ Psikiyatri bölümü, Ankara, 1981.
30. Doğan O. Ruhsal bozuklukların epidemiyolojisi. Sivas. Dilek Matbaası. 1995: 19.
31. Küey L. Yarı kentsel bir bölgede affektif bozuklukların yaygınlığı ve bu bozukluklara karşı gösterilen tutumları araştıran epidemiyolojik bir çalışma, uzmanlık tezi, EÜ Psikiyatri Anabilim Dalı, İzmir, 1985.
32. Lin EHB, Ihle LJ, Tazuma L. Depression among Vietnamese refugees in a primary care clinic. *Am J Med* 1985; 78: 41-4.
33. Brown GW, Harris T. Social Origins of depression. A Study of Psychiatric Disorder in Women. New York, Free Press, 1978.